

**[233] Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite og
forsvarskomiteen**

Fellesmøte tirsdag den 28. november 1972 kl. 14.45.

Møtet ble ledet av formannen i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite, Helge Seip.

Av den utvidede utenrikskomites medlemmer var følgende til stede: E. Engan (for Borten), T. Bratteli, K.M. Fredheim, K. Frydenlund, J. Aano (for Haugstvedt), Otto Lyng, M. Munkebye, Arne Nilsen (for Oftedal), Erling Petersen, H. Seip, K. Willoch, J. Østby, Annemarie Lorentzen (for Granli), B. Ingvaldsen, G.A. Larsen, I. Bakken, K.J. Brommeland, R. Fjeldvær, A. Hagen, Aase Lionæs, Sonja Ludvigsen, S. Nybø, S. Stray, I. Ulveseth og J.A. Vikan.

Av forsvarskomiteens medlemmer var følgende til stede: I.E. Bartnes, (B. Ingvaldsen), F. Kristensen, (G.A. Larsen), (A. Lorentzen), K. Stokkeland, P. Thyness og O. Vigestad.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Forsvarsminister Johan Kleppe.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet:

Fra Forsvarsdepartementet: Forsvarssjefen, general H.F. Zeiner Gundersen, forsvarsråd Erik Himle og kommandør O.B. Hatlem.

Fra Utenriksdepartementet: Byråsjef Olav Bucher-Johannessen.

D a g s o r d e n :

Orientering om utbåttaksjonen i Sognefjorden.

Formannen: Dette er et fellesmøte av forsvarskomiteen og den utvidede utenrikskomite, og jeg går ut fra at vi da tar referat på vanlig måte som for møtene i den utvidede. Likeledes går jeg ut fra at alle forhandlinger her selvsagt betraktes som helt fortrolige.

Jeg kan gjøre oppmerksom på at det har vært en del henvendelser om spørsmålet om fotografering i møtet, og jeg har svart nei til det i dette tilfellet, og håper at det ikke vil være noe å merke til det.

Gunnar Alf Larsen (forsvarskomiteens formann): Får jeg bare lov til å bemerke at forsvarskomiteen som sådan er, skal vi si, offentlig innkalt ved oppslag på tavlen, og jeg har for så vidt på et tidligere tidspunkt, før det ble klart at vi skulle ha møte sammen, fortalt at forsvarskomiteen skulle ha møte nå.

[234] Formannen: Det vil være kjent fra innkallingen hva dette møtet gjelder, og jeg gir da ordet først til forsvarsministeren.

Statsråd Johan Kleppe: Jeg vil gi uttrykk for at jeg er glad for at vi fikk lov å komme hit og gi en redegjørelse for de hendingene som har skapt store problemer

for oss de siste dagene. Dere har vel alle sammen sett den redegjørelsen som er sendt ut fra Forsvarets Overkommando. Den redegjørelsen er sann og dekker for så vidt hele forløpet på en korrekt måte. Likevel regner vi med at det kan være spørsmål som dere har lyst å stille, og som vi da gjerne vil svare på i den utstrekning det er mulig for oss. Jeg finner det naturlig at forsvarssjefen, general Zeiner Gundersen, får lov å gi en redegjørelse først.

Formannen: Jeg gir ordet til forsvarssjefen.

Forsvarssjefen, general Zeiner Gundersen: Jeg skal prøve å gi et oppsummeringsbilde av situasjonen slik den var søndag den 26. november om formiddagen. Situasjonen under forløpet vil hele tiden endres, og man vil ikke til en hver tid vite det man vet til slutt. Man vil få inn alle meldinger med visse tidstap.

Først den etterretningsmessige siden av saken. Rent generelt er det riktig å konstatere at det er et meget godt etterretningsmessig samvirke, som gjør at vi har en god oversikt over det som skjer på havet i vår nærhet. Når man ser på det generelle, prøver vi til en hver tid å se på det mønster som man er vant til eksisterer i de nærliggende områder. Det gjelder mønster i forbindelse med de farvann som er like syd for Norge, det gjelder mønster i forbindelse med de farvann som er nord og øst av Norge, og det gjelder mønster i forbindelse med fartøygrupperinger i de farvann som er vest av Norge i retning av De britiske øyer.

Jeg tror det er riktig å konstatere i samme forbindelse at det er et faktisk forhold at det har vært ukjente ubåter i norske fjorder tidligere. Jeg tror videre rent generelt det er riktig å si at det har funnet sted i de senere dager en del avvik i de vante mønstre.

Så vidt det generelle.

Så det spesielle. Det er basert på de visuelle og tekniske observasjoner som vi har, og i den kronologiske rekkefølge som de ble gjort.

Den 12. november kl. 13.50 ble det observert en stake med roterende konisk gjenstand på toppen, fart ca. 7 knop, ved Vangsnes i Sognefjorden. Det kan være en mulig ubåtradarantenne.

Den 12. november kl. 20.40 ble det observert radarekko i kjølvannet på en ferge ved Årdal. Ekkoet forsvant. Lys ble ikke sett. Det kan være et mulig ekko fra ubåtradarantenne.

[235] Dagen etter, den 13. november kl. 11.30: En sort, firkantet gjenstand observert for inngående i Lusterfjorden, fart ca. 6 knop. Motordur hørtes. Den syntes å dykke. Det kan være en mulig snorkel fra en undervannsbåt.

Alt dette er visuelle observasjoner av sivilbefolkningen på land.

Den 14. november – altså tirsdag i den uken – kl. 11: Sort stake observert i sjøen, mulig periskop, i Lånefjorden. Den er temmelig tvilsom.

Samme dag, 14. november kl. 15.30: Tre staker samt to flottørlignende gjenstander observert i 15 minutter ved Rinde i Sognefjorden. Også observert skygge bak staken. Det kan være mulige ubåtsambandsantennener og periskop. Ved en

sammenholding av beskrivelsen av det med visse tegninger av fartøyer som man har, kan det være korrelasjon.

Tidlig om morgenen den 15. november hørtes kraftig motordur utenfor Solvorn i Lusterfjorden. Den forsvant plutselig. Samme morgen, noe lenger syd i Lusterfjorden, observert stake i vannet. Observasjonene kan skrive seg fra henholdsvis snorkel og periskop fra ubåt.

Samme dag, den 15. november: En svart eggformet gjenstand i vannet ved Skophamar i Lusterfjorden. Forårsaket etter sigende bobler i vannet etter som gjenstanden forsvant. Det kan være en mulig ubåt.

Dette var de visuelle kontakter foreløpig.

Den 20. november, altså noen dager etter: Sonarkontakt fra helikopter i Aurlandsfjorden. Synkemine ble kastet fra KNM «Trondheim». Kontakt ikke gjenopprettet. Etterpå ble dette evaluert som ikke en ubåt.

Den 21. november kl. 22.11: Seks røde raketter observert fra land ca. 400 meter fra hovedkaiaen i Hermansverk. Rakettene syntes å komme opp fra sjøen, men intet fartøy ble observert i posisjon. Rakettene ble også observert fra marinefartøy, som ikke kunne avgjøre hvor vidt rakettene ble skutt ut fra land eller fra sjøen. KNM «Trondheim» droppet fem håndgranater og synkemine. Intet resultat. Kontakt ikke oppnådd. Rakettene kan stamme fra en ubåt, som da slapp unna.

Den 22. november om ettermiddagen: Sonarkontakt igjen fra helikopter i Sogndalsfjorden. Enkel «Terne»-rakett ble avfyrt. Det ble evaluert som en mulig ubåt. Det er senere klassifisert ikke å ha vært det.

Den 24. november – altså sist fredag – hadde undervannsbåten «Sklinna» en hydrofonkontakt nord for Ortnevik, på avstand 700 meter. Kontakten ble da evaluert til elektromotor 5-blad propeller med 158 omdreininger, 6 knop. Håndgranat og synkemine ble kastet ut lenger ute i fjorden, basert på en førplottet posisjon. En undervannsbåt kan ikke kaste håndgranater og synkeminer, det må skje fra overflatefartøy, og det går et visst tidsintervall inntil overflatefartøyet får meldingen. Det ble intet resultat av det.

[236] Den 24. november kl. 9, seks timer senere. Kontakter ved Orion-fly i ytre del av Sognefjorden, evaluert til en snorklende diesel-ubåt med fart 10 knop og kurs vest.

Samme dag kl. 23: Et britisk fly evaluert undervannsbåt ca. 30 sjømil vest av Sognefjorden.

Dette er det etterretningsmessige spesielle bilde. Den konklusjon vi trakk av det på det tidspunkt, var at det har vært eller er en ubåt i Sognefjorden, at det var indikasjoner på at den da – den 26. november – hadde forlatt Sognefjorden. Vi trakk videre den konklusjon at vi ikke – jeg gjentar: ikke – vet hvem som eide båten.

Så til den operative side av saken.

En slik sak blir ledet etter den nåværende kommandoordning av Forsvarskommando Sør-Norge v/SJØSØR, som er på Jottanuten ved Stavanger. Forsvarets Overkommando er alltid i bildet med det som foregår, men griper normalt ikke inn uten for å tildele ekstra-styrker eller frata styrker, eller hvis det blir gjort direkte feil som man kan gripe inn overfor med en gang. Sådanne feil forekom

ikke – iallfall ikke som vi var oppmerksom på – før etter at det som var skjedd, var skjedd. I tillegg kommer at det er alltid mer enn én løsning på et fagspørsmål, og det er alltid flere meninger om den løsning som blir valgt, før, under og særlig etter.

Den operative rekkefølge av innsettingen var at inntil den 18. november brukte vi utelukkende egne fartøyer som var basert i Bergens-området. Vi fikk så låne to helikoptre – på en øvelse – fra England, fordi de har et indikasjonsutstyr som vi ikke har i våre helikoptre. Disse var hos oss i tre dager, og de kontakter som jeg refererte fra helikopter, stammet fra disse helikoptrene.

Endelig tok vi i slutten av forrige uke standpunkt til å kalle tilbake de to fregattene vi hadde i den Standing Naval Force Atlantic som på det tidspunkt dokket i Bergen, og vi brukte dem den siste delen.

Det var den operative siden.

Så den informative siden av saken, hvor det ble utgitt til forskjellige tidspunkt en del pressemeldinger. Det er uten videre gitt at de spekulasjoner som har funnet sted i forskjellige aviser, får stå for avisenes regning.

Men alt i alt tror jeg det er korrekt å si at vi mener det var en ubåt i Sognefjorden. Vi mener den nå er gått ut. Vi er i tvil om nøyaktig når den gikk ut. Vi vet ikke – jeg gjentar: *ikke* – hvem som eide båten.

Det er videre korrekt å legge til at alle materielle etterretninger og alle opplysninger blir gått nøye over for å kontrollere dem, for å lære av dem, og det er en operasjon som vil ta lang tid.

Formannen: Jeg takker forsvarssjefen for orienteringen. Er det noen av komiteens medlemmer som har spørsmål å stille?

[237] **Kåre Willoch:** Hvis man blir klar over at det finnes en undervannsbåt i en fjord som Sognefjorden eller en annen fjord, har man da noen mulighet for å hindre at den kommer ut, utenom å senke den? Kan man sperre den inne i så lang tid at den til slutt vil bli nødt til å gi opp?

General Zeiner Gundersen: Jeg vil gjerne først få gi en tilleggsopplysning. Det er korrekt å si at vi har fremdeles to fartøyer liggende i ytre del av Sognefjorden.

Når det gjelder det spørsmål som ble stilt, er det vel riktig nøkternt å si at i dag har vi ikke midler som med hundre prosent sikkerhet kan hindre en ubåt i å gå ut. Vi vil kunne gjøre det atskillig vanskelig for en ubåt å gå ut, men vi har ikke midler som definitivt kan hindre den i å gå ut.

Dette rent generelt. I tillegg kommer det forhold at i en fjord som Sognefjorden, med dens usedvanlig vanskelige vannforhold, er det å oppdage og holde kontakt med en ubåt usedvanlig vanskelig i lengre tid – *kan* være usedvanlig, det varierer sterkt.

Kåre Willoch: Jeg vil gjerne følge opp. Jeg merket meg uttrykket at «i dag» har vi ikke midler som kan hindre en ubåt i å gå ut. Er det mulig å skaffe slike midler?

General Zeiner Gundersen: Til det tror jeg det er riktig å si – jeg må få lov å be om at kommandør Hatlem, som er ubåtekspert, i tilfelle korrigerer meg – at etter mine begreper er forskningen ikke kommet så langt at det med hundre prosent sikkerhet kan hindres.

Formannen: Jeg noterte meg at forsvarssjefen antydte at det kan tenkes at en ubåt fremdeles er i Sognefjorden. I hvert fall oppfattet jeg ordleggingen slik. Det kunne være av interesse å vite om man fremdeles regner med det som en mulighet, eller om man nærmest nå skal se bort fra det.

Så la jeg merke til at det i en avis ble nevnt at det var en båttype som man antydte f.eks. kunne være polsk. Har man så god greie på hva slags båttype det dreide seg om, at man kan stedfeste den, om ikke til et enkelt land, så til en gruppe av land i dette tilfelle?

General Zeiner Gundersen: På det første spørsmålet, om det fremdeles kan tenkes å være noen ubåt i Sognefjorden, tror jeg det er riktig å svare at man vel aldri kan være hundre prosent sikker på noe slikt, men etter min oppfatning er det så stor sannsynlighet for at det grenser til visshet for at der i talende øyeblikk ikke er noen ubåt i Sognefjorden.

I anledning av det neste spørsmål er det vel for så vidt riktig å si at ubåter har sine karakteristika. De lærde strides om med hvilken grad av nøyaktighet man kan eierfeste en ubåt, og jeg tror det der er riktig å si at vi kan vel i all fall ikke si sikkert hvilken nasjon den tilhører. Til spørsmålet om muligheten av stedfesting til en gruppe nasjoner vil jeg i grunnen da bare si at de faktiske forhold er slik som jeg sa, og det er svært vanskelig å spekulere ytterligere når det gjelder det feltet.

Knut Frydenlund: Forsvarssjefen sa i sitt innlegg og gjentok nå at man ikke kunne konstatere ubåtens nasjonalitet. Men så vidt jeg husker fra en av de pressemeldinger som ble sendt ut, ble det sagt at det ikke var en ubåt fra et NATO-land. Hvis vi da antar at det har vært en ubåt fra Warszawapakt-landene, er det jo en operasjon som er meget risikabel, å gå inn på andre lands territorier. Dette har også åpenbart skjedd før. Når man går til en så risikabel operasjon, er det åpenbart en avgjørelse som i det andre systemet tas opp på toppplanet, f.eks. av Politbyrået i Sovjetunionen. Mitt spørsmål er da: Hvilke motiver er det en ubåt fra et Warszawapakt-land – hvis vi forutsetter det – kan ha for å gå inn i Sognefjorden? Hva er det de vil oppnå med en slik operasjon? Det var det første spørsmål.

Det andre spørsmålet går på det som forsvarssjefen var inne på, at man skulle evaluere erfaringene. Men man har jo tidligere hatt episoder med ubåter inne i fjordene, og hva har man lært av disse når det gjelder saksbehandlingen eller

kommandostrukturen? Eller har man satt opp en spesiell framgangsmåte for saker av denne type?

Et tredje spørsmål gjelder disse britiske helikoptre. Der brukte forsvarssjefen uttrykket at det ble «lånt» to engelske helikoptre, og jeg stiller spørsmålet fordi vi har baseerklæringen. Vanligvis er vi opptatt av baseerklæringen i annen sammenheng. Den går ut på at man ikke skal trekke inn styrker fra NATO-landene med mindre visse forutsetninger foreligger. Jeg er klar over at dette er et subtilt spørsmål, men: Hvilke konstruksjoner i relasjon til baseerklæringen var det man brukte for å be om å få disse to helikoptre fra England?

General Zeiner Gundersen: Det første hr. Frydenlund sa, oppfattet jeg i grunnen som spørsmål om det kunne bekreftes eller benektes hvor vidt ubåten var fra NATO-land. Til det vil jeg si at vi ville fått beskjed hvis noe NATO-land hadde ønsket å anløpe, og det vil da være et tillitsspørsmål hvor vidt man tror eller ikke tror at vi ville fått beskjed. Jeg tror at vi ville fått beskjed.

Det neste spørsmål var hvilke erfaringer som tidligere er trukket, og hva man har gjort med de erfaringene. Til det er å si at den kgl. resolusjon som gjelder prosedyren for dette, er datert 1951. De regler som er gitt av forsvarssjefen for dette og som de operative sjefers instruksjoner baserer seg på, ble gitt i 1970. Jeg tror å huske, men der må jeg be om i tilfelle å bli korrigert, at de ble gitt etter det som fant sted i all fall i Ofotfjorden, og det som fant sted i Hardangerfjorden – når det gjelder Hardangerfjorden, er jeg ikke sikker.

[239] **Kommandør Hatlem:** Nei, det var like før det som skjedde i Hardangerfjorden.

General Zeiner Gundersen: De ble altså gitt like etter hendingen i Ofotfjorden, men før hendingen i Hardangerfjorden. Men fremdeles er det naturligvis et spørsmål hvor vidt man har gjort erfaringer som ikke er kommet til uttrykk i de rettelser som er foretatt. Meningene vil der variere meget sterkt mellom de forskjellige fagfolk. Jeg tror det er korrekt å si at det blant utøverne finnes de som mener at man kunne trukket noe andre erfaringer enn dem man har trukket.

Til det siste spørsmålet som gjaldt de britiske helikoptre, er å si at det innen NATO-alliansen finner sted en rekke øvelser. Disse øvelser er i grunnen stort sett av tre kategorier. De er tidfestet, de er planlagt og ikke tidfestet, de blir da tidfestet slik som det passer de forskjellige, og det kan være impromptu øvelser. Den nøkkel – for å bruke den samme uttrykksform som her ble fulgt – som da er det logiske, er en øvelse.

Knut Frydenlund: Et tilleggsspørsmål. Dette gjelder et mer tenkt hypotetisk tilfelle: Dersom det skulle være en ubåt fra Warszawapakt-landene, hvilke motiver kan føre til en så risikabel operasjon?

General Zeiner Gundersen: Jeg beklager at jeg glemte det spørsmålet. Det er et spørsmål som i fagkretser har vært ganske sterkt diskutert, og det har vært mange hypoteser fremme på det feltet.

Det å gi spesifikke hypoteser er kanskje å se litt langt fram, men jeg tror det er korrekt å si at det er et svært vidt spektrum av fagfolk som mener at det vil være grunner til at man foretar rekognoseringer i norske fjorder enten for å få vite om egen eventuell bruk eller om andres eventuelle bruk. Jeg tror ikke jeg vil gå lenger enn det.

Bernt Ingvaldsen: Jeg har fått svar på en del av de ting som jeg ville spørre om, men det var et par spørsmål til.

En mann som er lokalkjent i Sognefjorden, mente at det var mulig å stenge av fjorden et eller annet sted – jeg husker dessverre ikke hva stedet heter – der det var 150 meters dybde og noen hundre meters bredde. Mitt første spørsmål er da om det ikke måtte kunne gå an å sperre fjorden her med fartøy eller eventuelt miner.

Så var det neste spørsmål. Hvor mange ganger må man gi varsel før man forsøker å senke en båt? Hvis man har sluppet varselminer noen ganger, og båten forsøker å stikke av, skal man da fortsette? Når man slapp dypvannsbombene, gjorde man det virkelig med alvor for å treffe, eller var det varsel? [240] Likeledes når det gjelder Terne-raketten?

Endelig et spørsmål: Det ble sagt at man hadde hatt sonarkontakt. Er det ikke mulig å holde en slik kontakt inntil man kan få et fartøy i nærheten, med utstyr for det, til å overta kontakten?

General Zeiner Gundersen: Jeg skal prøve å svare, og hvis jeg ikke lykkes, må jeg få lov til å kalle på den maritime ekspertise som er med.

Det første spørsmål gjaldt dybdeforholdene. Jeg tror at dybden i Sognefjorden er noe større enn her angitt, men det kan vi kontrollere på det draftet vi har med. Dybden i utløpet er 200–250 meter.

Bernt Ingvaldsen: Men dette stedet lå litt inne i fjorden.

General Zeiner Gundersen: Jeg tror ikke det er noen terskel der.

Bernt Ingvaldsen: Det var i all fall utenfor båten én gang.

Statsråd Kleppe: Det er her forveksling mellom Sogndalsfjorden og Sognefjorden.

Sverre Nybø: Det som hr. Ingvaldsen snakker om, det gjelder vel noe som kalles Sognestraumen, lenger ute. Jeg vet ikke om det navnet står på draftet.

General Zeiner Gundersen: Det neste var varsel og antall ganger. Det man gjør når man får en kontakt, er at man varsler. Mister man så kontakten, begynner

man på nytt igjen fordi man ikke kan se bort fra at den første kontakt har vært feilaktig, og da plikter man å gi den nye kontakt en sjanse.

Det neste spørsmål var om undervannsminene var sluppet i alvor eller ikke. Innenfor prosedyren ligger det innebygd at den første synkeminen man slipper, går et stykke fra ubåten, men så nært at den høres av ubåten, og ubåten blir ubehagelig berørt av den, men den tar ikke sikte på å ødelegge ubåten.

Spørsmålet om sonarkontakt gjelder det jeg er mest usikker på, men jeg tror det er riktig å si at ved lette vannforhold vil man holde en sonarkontakt, men er vannforholdene vanskelige, kan man komme til å miste den.

[241] **Bernt Ingvaldsen:** Jeg spurte også om Terne-raketten ble brukt for å treffe eller for å varsle.

General Zeiner Gundersen: Det samme gjelder for Terne-raketten som for dypvannsbomber.

Paul Thyness: Forsvarssjefen begynte med å peke på at vi holdt god kontakt og oppsikt med mønsteret av marineaktiviteter rundt Norge. Jeg vil gjerne vite om det var noe i det mønster forut for de visuelle observasjoner i Sognefjorden som tydet på og som bekreftet inntrykket av at det kunne være en ubåt der.

Dessuten vil jeg gjerne vite om man har fastlagt en kontaktprosedyre mellom Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet når slike situasjoner oppstår, slik at man på forhånd kan planlegge prosedyren dersom man skulle få «fast fisk».

Så vil jeg gjerne vite om vi på noe tidspunkt konsulterte NATO eller andre NATO-land i saken ut over det enkle bare å få utlånt to helikoptre med det fornødne utstyr fra Storbritannia.

General Zeiner Gundersen: Jeg tror det er korrekt å svare på det første spørsmål om mønsteret: Ja, det var noe unormalt med mønsteret i tiden like før, men det unormale er dessverre ikke identifisert i den form at det er nasjonalitetsfestet.

Statsråd Kleppe: Når det gjelder spørsmålet om prosedyren, kan jeg kanskje svare på det. Vi har helt fra første stund i denne saken hatt nær kontakt med utenriksministeren og statsministeren. De har vært gjentatte ganger oppe på Huseby, og de er blitt holdt à jour hele tiden. Det er vel ikke noe mer å si om det.

Paul Thyness: Spørsmålet gikk litt videre enn til det ene om det bare var holdt kontakt. Det var om man har fastlagt noen prosedyre for hvordan man skulle håndtere saken dersom det var blitt brakt opp en ubåt.

Statsråd Kleppe: Det må vel være riktig at Utenriksdepartementets representant svarer på det. Vi ble i hvert fall oppe på Huseby enige om at den saken skulle forberedes i Utenriksdepartementet. Det må vel være korrekt å si det slik.

Paul Thyness: Da kan kanskje Utenriksdepartementets representant utdype svaret?

Byråsjef Bucher-Johannessen: Jeg skal bare få tilføye at Utenriksdepartementets rettsavdeling overveide hva som man kunne og skulle gjøre i tilfelle av at en fremmed ubåt dukket opp i Sognefjorden. Først og fremst forsøkte man å bringe på det rene de folkerettslige aspekter av det problem som da ville oppstå.

[242] **Paul Thyness:** Men ikke de politiske aspekter?

Byråsjef Bucher-Johannessen: De var selvfølgelig også overveid i departementet samtidig.

General Zeiner Gundersen: Det neste spørsmål gjaldt konsulteringen relativt til NATO. Der er svaret at håndteringen av saken er helt klart en nasjonal sak. NATO-myndighetene blir hele tiden orientert i form av signaler om hva som finner sted, og for å gi en enda bedre kontakt med sikte på å holde orientert, har vi her hos oss den ordning at de norske generaler og admiraler som tjenestgjør på Kolsås, møter i Forsvarets overkommando for å bli orientert om det vi arbeider med. Så fant også sted i denne sak, hvor admiral Owren var hos oss og fikk den nødvendige orientering.

Statsråd Kleppe: Jeg kan tilføye at jeg kommer akkurat fra Kolsås nå, og general Pearson uttrykte takknemlighet for den gode kontakt som han hadde med forsvarssjefen og den orientering han til enhver tid hadde fått om denne saken.

Odd Vigestad: Eg har for så vidt fått svar på det meste eg sat og lurte på, men det er ein uttale frå forsvarsministeren til «Aftenposten» som eg vil få sitere:

«Ut fra de opplysninger vi har, er det klart at ubåten ikke kan identifiseres, og nasjonaliteten kan derfor ikke fastslås.»

Dette kan naturlegvis føre til den tankegang hos folk at då kan det like godt vere ein NATO-ubåt. No har det for så vidt blitt dementert her, idet ein har gjeve uttrykk for at ein ikkje trur det. Eg synest det er overmåte viktig at ein kan slå fast at det ikkje er ein NATO-ubåt.

Statsråd Kleppe: Det har vært meddelt gjentatte ganger fra oss, og det har også vært sagt offentlig av meg, at etter vår oppfatning dreier det seg ikke om noen NATO-ubåt, og det som der er uttalt til «Aftenposten», er den nakne sannhet. Det er veldig farlig for meg – vil jeg tro – å gi meg ut på gjetninger. Jeg har i hvert fall konsekvent avslått å gi meg ut på noen slags gjetning.

Ingvald Ulveseth: Av dei opplysningane som er komne fram her nå, får ein inntrykk av at dette har vore ein konvensjonell ubåt – om ei kan kalla ein ubåt det.

Det som distriktet er svært uroleg over, er om dette nå hadde vore ein atomubåt. [243] Kva resultat kunne det då ha vorte av utslepp av synkemine osv.? Eg kunne ha lyst til å spørje om ein har spesielle synspunkt på dette. Det er eit stort og folkerikt område dette, og dersom det seinare skulle verta liknande tilhøve, vil det bety mykje å vita korleis ein skal handsama dei problem som då oppstår.

Dessutan har eg eit spørsmål til med det same. I distriktet verserar rykte om at det vart sendt opp rakettar frå lia under Aurlandsfjellet. Det har versert rykte om uro og mistenkelege tilhøve der før, og det kunne vere greit å få høyre om det ligg føre opplysningar om dette.

General Zeiner Gundersen: Når det gjelder spørsmålet om raketter i Aurlandsfjellet, kan jeg svare at vi hadde helikoptre oppe for å undersøke det. Det finnes ingen spor i fjellet som synes å godtgjøre at oppskyting av raketter har funnet sted fra Aurlandsfjellet.

Når det gjelder spørsmålet med stikkordet «atomubåt», tror jeg det for det første er riktig å konstatere at det i all fall én gang er offentliggjort at en atomdrevet ubåt har sunket på de store dyp. Det var den amerikanske ubåt «Thetis», og ingen av de konsekvenser man kanskje kunne ventet, har inntruffet. Dette er en offentlig opplysning. Det følgende er en gradert opplysning. Jeg tror det er like riktig å peke på at i all fall én ubåt fra en annen nasjon har lidt samme skjebne, og da med samme resultat.

I tillegg til det vil jeg gjerne nevne at for ordens skyld tilkalte vi forskningssjef Hvinden fra Forsvarets forskningsinstitutt – det er han som har den siden av saken der oppe – og fikk ham til å skrive en liten betenkning på det feltet. Kommandør Hatlem har betenkningen med seg her. Jeg vet ikke om det har interesse at jeg leser hele betenkningen, eller om det klarer seg at jeg leser konklusjonen?

Formannen: Vi kan jo få høre konklusjonen.

General Zeiner Gundersen: Konklusjonen går ut på at det er ingen grunn til engstelse.

Ingvald Ulveseth: Eit tilleggsspørsmål. Vil det eventuelt vere fare for at ein slik båt kan vera armert med atomvåpen som kan ha farlege konsekvensar?

General Zeiner Gundersen: Det er gitt at i realiteten dekker forskningssjefens utredning akkurat samme feltet, fordi på det som måtte finnes av våpen av den art, finnes det så mange sikkerhetsmekanismer at det samme vil gjelde her.

[244] **Kjell Magne Fredheim:** Jeg har to spørsmål, det ene til forsvarssjefen og det andre til forsvarsministeren.

Jeg leste i avisene her for noen dager tilbake om disse rakettene som skulle vært sendt opp ute fra sjøen, og som ikke-fagmann så stilte jeg meg dette spørsmålet: Kan det være mulig at slike raketter stammer fra en fremmed ubåt som sannsynligvis da er klar over at den er ettersøkt? Nå gjentok forsvarssjefen at det var sendt opp seks raketter, muligens fra sjøen, og at de kunne stamme fra en ubåt. Jeg vet ikke om det er mulig å gi noe svar på det, men er det noen – skal vi si – plausibel forklaring på at en fremmed ubåt ville gitt seg sjøl til syne ved å sende opp raketter så langt inne i en fremmed fjord?

Det andre spørsmålet går på det hr. Thyness så vidt var inne på, og har mer politiske implikasjoner. Var man i den politiske ledelse innstilt på så sant det var mulig, å ta opp denne båten, med de utenrikspolitiske komplikasjoner som det nødvendigvis under enhver omstendighet ville ha, og kanskje ikke minst nå i disse dager med sikkerhetskonferansen i Helsingfors?

General Zeiner Gundersen: Når det gjelder spørsmålet om raketter – og jeg må igjen be kommandør Hatlem om eventuelt å korrigere meg – er det mulig å skyte opp raketter fra undervannsstilling. Det er et faktum, men hvor vidt det er sannsynlig å gjøre det, er en annen side av saken. Da kommer man inn på intensjonene som ligger bak, der kan man gjøre seg svært mange hypoteser. Jeg vil derfor helst ikke svare på annen måte enn å si at det er mulig å skyte opp raketter fra undervannsstilling.

Forsvarsminister Johan Kleppe: Den politiske ledelsen var gjort fullt oppmerksom på den fare som ville være til stede for å skade båten dersom man slapp dypvannsbomber og fyrte av terneraketter. Det vil i slike tilfelle alltid være fare for å skade en båt selv om det ikke er tilsiktet. Det jeg for min del har hatt klart for meg hele tiden, er at det her er tale om en alvorlig krenkelse av norsk territorialfarvann. Vi har ikke noe annet å gjøre i en slik situasjon enn å følge de retningslinjer som er trukket opp ved kongelig resolusjon, og det har vi gjort.

Trygve Bratteli: Jeg vet ikke om det svaret var så klart som det nær sagt skulle lyde, for spørsmålet var vel egentlig om en ved den aksjon som var i gang i Sognefjorden, satte inn våpen i den hensikt at man med virkning av våpen skulle tvinge ubåten opp. Jeg har nærmest oppfattet den skildring jeg har fått, slik at man aldri kom til det kritiske punkt at det ble gjort.

Jeg oppfattet spørsmålet fra hr. Fredheim slik at han spurte: Var den politiske ledelse innstilt på at om man kom i posisjon til det, skulle man bruke våpen for å tvinge båten opp. Det var ikke spørsmål om hva som ble brukt, skildringen av hva som skjedde, har vi fått. Men det er spørsmål om hvilke regler man følger i et slikt tilfelle. Hvis man hadde fått peilet inn en undervannsbåt, tilsier da de reglene man har, at det da var gitt beskjed om at man skulle bruke våpen for å tvinge båten opp, med de politiske problemer av forskjellig art som kunne oppstå hvis man ved hjelp av direkte våpenbruk tvang båten opp.

[245] **Forsvarsminister Johan Kleppe:** Retningslinjene i det regelverk som gjelder på dette området, går ut på at man skal tvinge ubåten opp så sant det er mulig. Det er visse drastiske våpen som av spesielle grunner ikke kan brukes i Sognefjorden, og det må være korrekt å si at i denne situasjon kunne man ikke bruke de mest drastiske våpen.

Trygve Bratteli: Dette er så pass viktig, og jeg synes ennå ikke det er helt klart. Er det da slik at det er en stående regel, eller var det en regel i dette gitte tilfelle, at forutsatt naturgitte omstendigheter tillot det, ville man bruke de mest drastiske våpen for å tvinge en båt opp til overflaten.

General Zeiner Gundersen: Det riktige svar er for det første å konstatere at ingen militære på noe fartøy har fått noen annen ordre enn å følge de regler som er fastsatt. I reglene er innebygd at man må ha spesiell tillatelse fra undertegnede for å bruke torpedoer. En torpedo vil med sikkerhet ødelegge en ubåt. I Sognefjorden er forholdene så vel trafikkmessig som vannmessig slik at det å bruke en torpedo her, kan resultere i at man treffer noe helt annet enn ubåten, og da er det en risiko for å skade norske liv. Og det var en risiko man her ikke var forberedt på å ta.

Kåre Willoch: Det burde være forholdsvis enkelt å få dette klart. Kan jeg da få konstatert at den politiske ledelse ønsket å gjøre alt som kunne gjøres for å få båten opp til overflaten. Modifiserende hensyn var bare hensynet til norske interesser på stedet som kunne bli skadelidende hvis man brukte for drastiske midler. Og videre: Har man her gjort hva man overhodet kunne gjøre for å hindre at båten slapp ut? Det siste vil jeg gjerne ha helt klart. En må få avverget den tro som enkelte har hatt, at man har sett med en viss tilfredshet på at båten ble borte. Jeg vil gjerne vite helt sikkert av den politiske ledelse om det her er gjort alt som overhodet kan gjøres, slik at det kan sies med 100 pst. sikkerhet at alt er gjort for å hindre at båten kunne slippe ut av fjorden.

Jeg har ytterligere to spørsmål, men det er kanskje praktisk å ta disse to først.

Forsvarsminister Johan Kleppe: Den politiske ledelse var innstilt på å gjøre alt som er mulig for å bringe båten opp. Det var en klar forutsetning at vi måtte rette oss etter de retningslinjer som er utarbeidet for slike operasjoner i fredstid.

Knut Frydenlund: Et tilleggsspørsmål siden man brakte dette inn: Innebærer dette at hvis dette hadde skjedd i en annen fjord hvor hensynet til norske liv ikke hadde kommet inn i denne forbindelse, ville man da vært innstilt på å gå til slike drastiske skritt?

[246] **Forsvarsminister Johan Kleppe:** Det spørsmålet har ikke vært aktuelt, det har i grunnen ikke vært drøftet tilstrekkelig ennå. Men i den tid dette har foregått, har det vært nære drøftelser mellom statsministeren, utenriksministeren og undertegnede om denne sak.

Kåre Willoch: Det synes å foreligge et behov for ytterligere avklaring, for et regelverk gitt ved kongelig resolusjon er vel som regel noe som gjelder for en viss utviklingsperiode, men det er klart at man kan komme i en situasjon da dette regelverk ikke lenger gir fullstendig dekning av problemstillingen. Med den risiko for ubåtbesøk som her kan synes å foreligge, synes jeg det er naturlig at man nå tar standpunkt til hva man skal gjøre dersom man får et nytt besøk, om man da skal bruke drastiske virkemidler eller holde seg til regler som åpenbart innebærer betydelig risiko for at båten slipper ut igjen. Om dette kan klarlegges i dag, vet jeg ikke, men jeg synes vi nå har fått peiling på så vidt mange slike besøk at det er behov for å få en fullstendig klarhet her. Jeg forstår det slik at den utvei å tillate at båten slipper ut, vil man aldri benytte, og det vil jeg gjerne skal være helt krystallklart.

Videre hadde jeg to andre spørsmål som jeg kan nevne med det samme. Bare de blir besvart i løpet av møtet, spiller det ingen rolle for meg hvilket av dem blir besvart først.

Er det mulighet for at disse ubåtene kan ha etterlatt noe under sine besøk i Norge? Har man funnet noe i Ofotfjorden eller i Hardangerfjorden som kan sies å være etterlatenskaper etter en ubåt?

Og ytterligere spørsmål: Det tales om internasjonale regler, jeg har i hvert fall lest noe om det i pressen. Nå forekommer det meg temmelig usannsynlig at alle land vil finne seg i besøk av fremmede ubåter. Jeg vil derfor gjerne vite: Er det noen internasjonale konvensjoner som binder våre handlinger på dette området?

General Zeiner Gundersen: Jeg kan bare si at vi på militærsiden nå må gå gjennom den prosedyre som skal følges på dette området, slik det stod i den pressemeldingen som gikk ut. Vi må drøfte denne prosedyren for eventuelt å foreslå visse justeringer for våre foresatte.

Det var spørsmål om det foreligger internasjonale konvensjoner på dette feltet. Dessverre er jeg ikke så inne i dette, og jeg vil gjerne – hvis det er anledning til det – få henvise dette spørsmålet til kommandør Hatlem som har bedre kjennskap til dette området.

Kommandør Hatlem: Våre bestemmelser er ikke basert på internasjonal lov, selv om de er basert på liknende NATO-bestemmelser som står i AXP-1 (B).

[247] **Forsvarsminister Johan Kleppe:** Tilbake til spørsmålet om bruk av torpedo. De gjeldende retningslinjer innebærer at forsvarssjefen skal gi tillatelse til å nytte torpedo. Så lenge vi har dette regelverket, tror jeg ikke det ville være riktig å gi uttrykk for hva slags ordre forsvarssjefen skal gi når han får en forespørsel i en gitt situasjon. Det spørsmålet må vurderes når man kommer i den konkrete situasjon. Jeg har den tro at forsvarssjefen vil være i stand til å vurdere spørsmålet i samråd med de politiske myndigheter som til enhver tid rår.

Kåre Willoch: Det var et spørsmål som jeg ikke fikk svar på. Jeg vet ikke om det berør på at man ikke vil svare på det. Det var dette med etterlatenskaper.

General Zeiner Gundersen: Jeg beklager at det ikke ble besvart. Det ble faktisk glemt. Men meg bekjent er det ikke funnet etterlatenskaper etter ubåtene i de to tidligere tilfellene jeg nevnte. Det vil være mulig å etterlate så vel materialobjekter som biologiske objekter.

Kåre Stokkeland: Forsvarssjefen har flere ganger sagt at det ikke har vært noen særlige muligheter for å få vite hva slags ubåt dette er. Han nevnte riktignok at han ikke trodde det var noen NATO-ubåt, fordi han regnet med at dersom båten hadde vært fra et NATO-land, ville man fått et varsel om det dersom den ville gå inn i en norsk fjord. Forsvarssjefen nevnte også at de observasjoner man har gjort, ikke har kunnet gi noe svar på hva slags ubåt dette var. Men i sin redegjørelse nevnte forsvarssjefen at en av våre egne ubåter hadde hatt hydrofonkontakt med båten. Han nevnte også en del opplysninger i den forbindelse – omdreining, turtall på motor osv. Men kan man da ikke ut fra de indikasjoner og de opplysninger man har fått, som man vel må regne med er helt korrekte fordi de er gjort av en av vår egne undervannsbåter, kunne finne ut hva slags maskineri dette er, hvilken nasjon som har den slags maskineri i sine ubåter? Det var mitt ene spørsmål.

Mitt andre spørsmål var i tilknytning til det hr. Willoch spurte om. Nå har forsvarssjefen sagt at man ikke har funnet at det var etterlatt noe i de to tidligere tilfelle han nevnte, men han sa at det kan etterlates ting på bunnen. Mitt spørsmål er da: Vil det kunne bli foretatt inngående undersøkelser av om det er etterlatt noe i Sognefjorden?

General Zeiner Gundersen: Hva angår det første spørsmål, om hydrofonisk kontakt, skulle jeg anta det ved en etteranalyse over en tid vil være muligheter for innen et visst spektrum å konstatere hvilken type ubåt det her gjelder. I talende øyeblikk kan jeg ikke uttale meg mer om det.

Når det gjelder det neste spørsmål, hvor vidt man vil undersøke om det er noen etterlatenskaper på bunnen, skulle jeg [248] tro at man vil foreta undersøkelser i den monn det er mulig for oss å gjøre dette, men Sognefjorden er så stor at det i praksis vel vil være en vanskelig, kanskje uoverkommelig oppgave å få undersøkt alt der. Men man vil gjøre det som gjøres kan for å bringe på det rene om det er noen etterlatenskaper. Jeg uttrykte meg muligens uklart som svar på hr. Willochs spørsmål om etterlatenskaper – jeg brukte ordet biologisk – men det jeg siktet til, var at det selvfølgelig er en måte å sette i land agenter på. Hvor vidt det er en måte ubåten i Sognefjorden brukte, er en annen sak, men det er altså mulig å gjøre det. Det ble gjort under krigen, teknikken er kommet lenger.

Svenn Stray: Så vidt jeg kan forstå, tror en stor del av den norske offentlighet i dag med hensyn til det som har skjedd i denne saken, at det fra Regjeringens side er truffet en eller annen form for avgjørelse som førte til at den

her omhandlede ubåt slapp ut av Sognefjorden, og dersom Regjeringen ikke hadde truffet en slik avgjørelse, hadde båten antagelig blitt brakt opp til overflaten. Det er mitt bestemte inntrykk at en stor del av den norske allmennheten har denne oppfatning. Etter å ha hørt på det som er sagt i dette møtet, er det mitt inntrykk at det ikke er truffet noen avgjørelse av landets politiske ledelse som kunne føre til at båten kunne unnslippe. Hva enten det måtte være av utenrikspolitiske grunner, av hensyn til norske liv, av rent humanitære grunner og også av hensyn til mennesket på denne ubåten, og det tatt i betraktning at det tross alt er fredstid. Jeg vil gjerne be om å bli korrigert hvis mitt inntrykk på noe som helst punkt her kanskje skulle være feil. Jeg kan kanskje gå et stykke videre og si at jeg oppfattet forsvarssjefens redegjørelse nærmest dithen at de norske stridskrefter i virkeligheten ikke hadde hatt kontakt med ubåten på så sikre og faste indikasjoner og over så lang tid at det – i hvert fall ikke etter den vanlige prosedyre man følger – hadde vært mulig å bringe båten opp til overflaten. Det man ellers vet, er at det har vært en ubåt i fjorden, men den har faktisk greid å unnslippe, den militære innsats fra norsk side til tross.

Hvis det bilde jeg tegner her, er riktig, vil jeg gjerne få lov å si – selv om dette muligens mer skulle være en spørreunde – at jeg synes at det som er gitt av sluttkommunikat og uttalelser både fra militært og politisk hold, har vært noe uheldig. Det er nemlig dette som har fått folk til å sitte igjen med det inntrykk at her har Regjeringen med vitende og vilje truffet slike beslutninger at ubåten kunne unnslippe. Om det hadde vært tilfellet, tror jeg det hadde vært riktig å si det. Når det ikke er tilfellet, når det som er skjedd, er at man faktisk ikke har greid å finne båten – for å si det litt upopulært – tror jeg man rett og slett skulle si det med klart språk. Jeg tror folk i og for seg har bedre av å få høre klart språk enn dulgte vendinger som gir bakgrunn for en masse rykter og spekulasjoner som vi ikke er tjent med.

Forsvarsminister Johan Kleppe: I de retningslinjer vi har for slike operasjoner i fredstid, er det innebygd et hensyn til at man ikke unødig skal ta liv i fredstid, slik jeg opplyste i Stortinget. Det er klart at når et slikt regelverk skal praktiseres, vil det kunne ha til følge at en ubåt vil ha mulighet til – [249] og en varierende mulighet alt etter hva slags farvann den opererer i – til å slippe unna. Det kan selvfølgelig hevdes i pressen at når den politiske ledelse og forsvarets ledelse var enige om at retningslinjene skulle følges til punkt og prikke, har man gitt ubåten en sjanse til å unnslippe. Men etter mitt syn er det i en slik situasjon ikke noe annet å gjøre enn å følge retningslinjene.

Gunnar Alf Larsen: Når man skal følge det regelverk som eksisterer på dette området, er det vitterlig slik at man faktisk ikke har noen teknisk mulighet til å ta en slik ubåt. På den annen side sa forsvarsministeren for en stund siden at man hadde drøftet denne saken i et møte hvor utenriksministeren, statsministeren, forsvarsministeren og forsvarets ledelse var til stede, hvor man hadde besluttet seg for å bringe båten opp. Det betyr at man har drøftet tanken om å se bort fra det regelverk man her har. Det er et visst misforhold i det forsvarsministeren her hevder, så vidt jeg kan bedømme det.

General Zeiner Gundersen: De regler fartøyene har, er helt klare. De baserer seg, som jeg har sagt, på en kongelig resolusjon. De er revidert i 1970. De gir klare bestemmelser om bruk av våpen som har innebygd en viss form for varsel. Etter at dette varsel er gitt, vil man kunne gå til direkte våpenbruk. Men man kan ikke bruke torpedo, som er det eneste som med sikkerhet kan ødelegge båten. Da vil den gå ned; den vil ikke gå opp. Men jeg tror ingen som har deltatt i denne aksjonen, har vært det ringeste i tvil om at her har man ønsket å få båten opp.

Aase Lionæs frafalt ordet.

Bernt Ingvaldsen: Er det noe som tyder på at ubåten hadde kontakter i land?

General Zeiner Gundersen: Det er et spørsmål vi har spurt oss selv om, og som vi ikke har svar på i dag. Vi fortsetter å spørre oss selv.

Paul Thyness: Jeg har lyttet med stor interesse til redegjørelse, spørsmål og svar, og jeg er opptatt av den samme problemstilling som hr. Stray var inne på. Etter min mening er det ikke noe godt samsvar mellom de kommunikeer som ble sendt ut gjennom disse ukene, og det materialet vi har fått her i dag. Jeg sitter med et inntrykk av at vi har fått utlevert et sett med biter til et puslespill som vi ikke har forutsetning for å sette sammen. Pressen har med nokså stor presisjon [250] sagt at dette var en ubåt av W-klassen som kom fra Østersjøen. Den har også trukket en rekke andre konklusjoner som kanskje ikke er så 100 pst. sikre at man har lyst til å legge dem frem her. Men i dette forum burde man kanskje få høre litt mer av forsvarsledelsens konklusjoner på basis av det materialet som foreligger.

Det er vel et faktum at man har svært godt kartlagt så vidt gamle undervannsbåter som det her i tilfelle er tale om. Man har fingeravtrykk når det gjelder propellblad, propellslag, det trykk de utøver osv., slik at man kan identifisere dem med svært stor grad av sikkerhet.

Jeg vil gjerne få lov til å si at etter det inntrykk jeg har dannet meg, er det å bygge på det regelverk som har vært fulgt her, i virkeligheten å si til ubåten: Nu er vi her, så nu må dere springe og gjemme dere. Og det gjør ubåter regelmessig. De endrer kurs, de slår av motoren og vi mister kontakten med dem. Jeg tror det er ganske sterkt behov for å revidere disse reglene, slik at varslene blir noe mindre et signal til at ubåtene skal springe og gjemme seg. Jeg tror at vi etter denne historien trenger å komme frem til offentligheten med opplysninger som kan stille forsvaret, og spesielt sjøforsvaret, i et noe annet offentlig lys enn det for øyeblikket befinner seg i, og som jeg betrakter som særdeles uheldig.

Jeg tror det er et sterkt behov for å advare andre land med hensyn til fremtiden og gi uttrykk for en noe større grad av besluttsomhet og fastere vilje til å hindre slike grensekrenkelser, og da fortrinnsvis ved å publisere at vi endrer dette regelverket med sikte på å kunne gripe mer effektivt inn ved senere episoder.

Statsråd Johan Kleppe: Vi har i erklæringen som er sendt ut fra forsvarsets ledelse, og med godkjenning fra de politiske myndigheter, sagt at alle forhold vil bli gjennomgått og vurdert. Jeg har også sagt i kringkastingen at alle forhold, inklusive regelverket, vil bli vurdert. Det er klart at vi må trekke den lærdom vi kan få av en slik sak som den vi har vært utsatt for. Men jeg tror ikke det er mulig på det nåværende tidspunkt å gi uttrykk for om regelverket må endres, og i tilfelle hvordan det vil bli endret. Det vil være å foregripe vurderingens gang.

Kåre Willoch: Det er greit nok at regelverket nå vil bli vurdert, og man må få anledning til å komme tilbake til det. Jeg vil imidlertid allikevel i hovedsak slutte meg til det hr. Thyness nettopp sa, og vil si at det foreløpige inntrykk man sitter igjen med, er at regelverket medvirker til at man forholdsvis farefritt kan besøke Norge med ubåt og reise ut igjen. Hvis det er slik at dette regelverk derfor kan ha rekognoseringsmessig betydning for fremmede makter, eller medvirke til at det kan etterlates [251] elektronisk eller annet utstyr, eller medvirke til å svekke tilliten til våre egne forsvarsbestrebelser eller vilje til oppklaring av episoder, er det en ganske alvorlig tilstand. Så meget om regelverket. Det forekommer meg at den politiske vurdering av dette kanskje er vel så påtrengende som den rent tekniske.

Så var det en teknisk detalj som jeg beklager å måtte blande opp i de politiske spørsmål. Jeg vil bare vite om det er slik at den prosedyre som følges, gjør det umulig å bruke elektronisk eftersøkningsutstyr i noen tid etter at varsel er gitt. I så fall gir det atskillig av forklaringen på at når det er gått en stund etter at man har gitt en ubåt varsel, er den ikke der lenger.

General Zeiner Gundersen: Kan jeg få lov å svare på det første. Når det gjelder det andre spørsmål, vil kommandør Hatlem svare. Han kan det langt bedre.

Det gjelder prosedyren. Mitt synspunkt er et rent militært synspunkt. Det er sendt ut en pressemelding hvor det står:

«Aksjonen vil i tiden fremover bli gjenstand for en meget inngående analyse. I denne vil også inngå en vurdering av gjeldende prosedyre.»

Jeg mener å ha gitt uttrykk for tidligere at det vil være mange som mener at regelverket og prosedyren ikke er fullstendig. Jeg tror det er riktig å si det. Min personlige mening er også at dette ikke er fullstendig, og at det gir – dette får da være min vurdering – ubåten en for stor sjanse.

Kommandør Hatlem: Dersom man har kontakt med en undervannsbåt og skal slippe en synkemine, går man over undervannsbåten og slipper den. Idet man går over undervannsbåten, mister man kontakten. Det er ingen annen måte å gjøre dette på. Bruker man Terne, prøver man å ha kontakt med undervannsbåten hele tiden. Mister man kontakten, kan man ikke avfyre, for det er avhengig av kontinuerlig kontakt.

Kåre Willoch: Jeg trodde det var slik at de bevegelser som da oppstår i vannet, gjorde det vanskelig å opprettholde en elektronisk kontakt. Men det er kanskje ikke riktig.

Kommandør Hatlem: Et fartøys fart har også betydning. Det oppstår forstyrrelser fordi man må ha stor fart, så det kan være riktig. Alt er avhengig av de forhold som eksisterer på stedet.

[252] **Bernt Ingvaldsen:** Kunne det tenkes at en ubåt som går inn i disse fjordene – og jeg går da ut fra at det skjer etter kommando – også har ordre om ikke å gå opp og bare har den utvei å gå ned?

General Zeiner Gundersen: Praktisk sett er det mulig å ha fått en slik ordre. Hvor vidt det vil eksistere en slik ordre, avhenger helt av hvilket vurderingsområde den myndighet har som formodes å ha utsendt ubåten.

Hvis jeg får lov å gjøre den digresjon å gå 30 år tilbake i tiden, vil jeg godt kunne tenke meg at en slik ordre kunne være gitt.

Gunnar Alf Larsen: Jeg for min del var i Tyskland da denne saken oppstod, men jeg hørte at man lette etter en viss ubåt. På det tidspunkt fikk vi melding gjennom militærattachéen at det ikke var noen ubåt, og alt var vel. Så kom jeg tilbake og så at det likevel skulle være en.

Når det gjelder det jeg ellers vil si rent generelt, ber jeg om å bli forstått som politiker og ikke som militær. Vi har her nå ikke noe annet å gå ut fra enn det den militære ledelse kommer med om visuelle og tekniske opplysninger som konkluderer med at det har vært en ubåt der. Det må jeg få lov til å fastslå. Så får vi da hver enkelt av oss i den grad vi mener det er riktig og nødvendig, stole på at det er slik. Jeg ber om å bli forstått slik at jeg mener at utgangspunktet for oss som ikke har vært med i disse drøftingene, ikke er så lett.

Men når jeg nå ser alt hva Forsvarsdepartementet har sendt ut av meldinger og gitt av intervjuer i denne tid – og som følge av det er det veldig mye i pressen, hele verdenspressen har skrevet om dette – samtidig som man på grunnlag av de erfaringer man har, mener – men vet det ikke – at det her er en ubåt, og vet at man kan ikke få den opp med det regelverk man har, er mitt spørsmål: Hvorfor da all denne offentlighet når man ikke er besluttet på å skaffe båten til veie? Dette er ikke egentlig spørsmål. Jeg er klar over det. Men det er visse resonnementer som jeg gjør meg. Jeg har lyst til å si dette fordi det kan hende at det kommer båter senere også. Vi behøver ikke arbeide så veldig lenge med disse reglene. Mitt utgangspunkt er ikke at nå må vi ha nye regler. Det får vi jo drøfte. Men man må vite konsekvensene av å lage nye regler. Man må vite hva de dreier seg om.

Jeg vet ikke om jeg skal si noe mer. Dette er som sagt ikke spørsmål til dem som har møtt her, men det kan godt hende at forsvarsministeren har visse kommentarer.

Formannen: Det var også førstesideoppslag i «Jerusalem Post», og oppslaget var tre ganger så stort som det som angikk trefningene i Libanon samme dag.

[253] **Statsråd Johan Kleppe:** Jeg vil bare igjen presisere at det inntrykk som jeg for min del som forsvarsminister sitter igjen med, er at forsvaret har gjort alt som gjøres kan innenfor gjeldende regelverk for å få opp ubåten og få den identifisert. Det har også vært en viss engstelse for ikke å make dette innenfor de marginer regelverket gir. Vi har ikke arbeidet uten håp om at vi skulle make oppgaven. Vi må dessverre konstatere at vi på det nåværende tidspunkt ikke har maktet å få båten identifisert. Vi vet ikke om det kan komme nytt teknisk materiale til som kan gjøre det mulig senere. Men status i dag er at vi er i den situasjon at vi ikke har fått båten opp. Vi har heller ikke identifisert den med hensyn til type. Det arbeides med typeidentifisering fortsatt. Der er et lite håp om at det kan lykkes. Jeg håper at man fra den militære siden vil korrigere meg om jeg sier noe galt.

General Zeiner Gundersen: Jeg tror ikke det er noe som helst å korrigere her.

Paul Thyness: Jeg vil bare stille et spørsmål til ubåtinspektøren: Mener han som fagmann at man med de regler som er fastsatt etter den kongelige resolusjon, har noe som helst berettiget håp om å få en ubåt opp?

Kommandør Hatlem: Kunne jeg bare få nevne at det har foregått en rivende utvikling på ubåt-siden.

Paul Thyness: Ja, vi kjenner til det. Men dette spørsmål kan besvares med ja eller nei, tror jeg.

Kommandør Hatlem: Ubåten utsetter seg selvsagt for en kolossal risiko. Men om vi med våre midler kan klare å få ubåter opp, er veldig vanskelig å svare på.

Knut Frydenlund: Jeg skal være kort. Jeg fikk ikke tak i dette med bruk av torpedoer.

Er det slik etter gjeldende regelverk at det er forsvarssjefen som skal gi tillatelse til avfiring av en torpedo? Og hvordan er regelverket så videre? Er forsvarssjefen forpliktet til å konsultere de politiske myndigheter før han gir slik tillatelse, eller er det overlatt hans eget skjønn?

General Zeiner Gundersen: Jeg tror det riktige svar er at det er overlatt til vedkommendes skjønn innen regelverkets ramme. Jeg tror videre det er riktig å si at den praktiske fremgangsmåte automatisk vil være en konsultasjon, hvis det i det hele tatt er mulig på det tidspunkt det er aktuelt å gi svaret ja eller nei, å få tak i de mennesker man må ha tak i.

[254] **Trygve Bratteli:** Jeg har inntrykk av at en kanskje ikke kommer svært mye lenger her i dag. Og det er da bakgrunnen for det jeg nå sier.

Jeg tror at det en bør være sikker på etter dette møtet, er at Forsvarsdepartementet og forsvarsministeren sørger for umiddelbart og mens denne sak er aktuell, å få registrert på mest mulig betryggende måte, og mest mulig sikker måte, alle informasjoner som foreligger, eller som kan skaffes, omkring det som skjedde i disse dagene, slik at registreringen av hva som faktisk skjedde, kan foreligge på en mest mulig sikker måte. Det kunne fortsatt være mange spørsmål å stille i sammenheng med det, men jeg har inntrykk av at det har liten hensikt nå å gå videre med det. Punkt én, sett fra mitt synspunkt, er at man på det mest mulig beleilige tidspunkt – altså snarest mulig – sørger for en slik registrering av alle tilgjengelige fakta. Så kan det melde seg en rekke overveielser og studier på basis av det som er skjedd. Det vil også da være bedre tid til å overveie regelverket det henvises til osv.

Det forekommer meg nok at flere av de uttalelser som forsvarsministeren er kommet med, ikke er entydige – for å si det slik. Det kan selvfølgelig ha noe sammenheng med at også forsvarsministeren vel trenger en viss akklimatiseringsperiode på et vanskelig felt.

Jeg er ikke ute etter å skape – hva skal jeg si – mest mulig krig ut av enhver episode som måtte inntreffe langs vår kyst – for så vidt kunne det for meg gi anledning til forskjellige kommentarer. Men jeg oppfattet forsvarsministeren under en viss periode i hans redegjørelse slik at her var en innstilt på å bruke absolutt alle tilgjengelige midler for å hindre at denne ubåten kom seg ut av Sognefjorden, og at det som reddet den, ikke var smutthull i det regelverk man følger, men det var naturgitte forhold i Sognefjorden som gjorde at båten kom ut. Nå er jeg klar over at i en annen sammenheng uttalte forsvarsministeren seg slik at det kunne oppfattes som om det var ledd i selve regelverket som kunne ha den samme virkning som disse naturforholdene i Sognefjorden. Jeg skal la det ligge. Jeg går ut fra at de spørsmålene vil en i og for seg kunne komme tilbake til så mye mer som det her er presisert at en nå vil gjennomgå regelverket på basis av de erfaringer en har, for å se til at det blir mest mulig egnet for den oppgave som foreligger når en mener å kunne konstatere at det er kommet en ubåt inn i en av våre fjorder.

Jeg har selv på følelsen at det er ting her som også vil interessere Stortingets organer etter hvert som et slikt arbeid måtte skride fram. Det vil vel under alle omstendigheter ta noen tid. Men det som etter min oppfatning bør gjøres uoppholdelig, er å registrere på en mest mulig sikker måte hva som her faktisk har funnet sted.

Må jeg i tilknytning til det et par har vært inne på, si at ved siden av her å vurdere forholdet mellom militære og sivile myndigheter osv., er det, som følge av at vi diskuterer slike episoder som kan inntreffe i fredstid, også overmåte viktig hvordan det hele er lagt til rette for den informasjon som skal gis offentligheten når en slik episode inntreffer. Det er helt på det rene at også der ligger det ennå ubesvarte spørsmål etter det som har skjedd i den siste omgang. Men også det er

kanskje spørsmål som en med stor fordel kan komme tilbake til når tingene er blitt bedre gjennomtenkt på basis av de erfaringer som nå foreligger.

[255] **Formannen:** Kan jeg bare få stille et par korte tilleggsspørsmål før forsvarsministeren får ordet.

For det første: Har det noen gang vært kontakt mellom militære myndigheter og medlemmer av Regjeringen om en eventuell bruk av torpedoer i denne forbindelse?

Og for det andre: Er det etter Regjeringens eller militære myndigheters syn behov for en ytterligere offentlig redegjørelse eller pressemelding nå på dette stadium i saken?

Statsråd Kleppe: Jeg vil først svare hr. Bratteli. Når det gjelder registrering av fakta, er det arbeidet i full gang. Parallelt med dette og naturlig etterpå må det foretas studier av materialet. Jeg er fullstendig enig med hr. Bratteli i det.

Når det gjelder hr. Brattelis vurdering av mine uttalelser her og tidligere, kan ikke jeg kommentere den. Det er mulig jeg har uttrykt meg utydelig, men det har hele tiden både når det gjelder det jeg har sagt i massemedia og når det gjelder det jeg har sagt i Stortinget og her nå, vært maktpåliggende for meg å presisere at vi skulle følge gjeldende regelverk for fredstid med det mål å få ubåten identifisert.

Så var det formannens spørsmål om det var tatt kontakt med hensyn til bruk av torpedoer. Forsvarssjefen har på et tidlig tidspunkt i fasen tatt kontakt med forsvarsministeren og sagt fra om de årsaker som talte imot bruk av torpedo i Sognefjorden, og han fikk full tilslutning til sitt syn i det spørsmålet.

Statsministeren og utenriksministeren ble også umiddelbart orientert om det.

Formannen: Da har jeg ikke inntegnet flere på min liste.

Jeg forstår det slik at man nå arbeider med spørsmålet om vurdering av regelverket og eventuelle endringer av det. Forsvarssjefen mener det der bør foretas en skjerping eller en ajourføring, så vidt jeg kunne forstå.

Jeg har videre forstått av det som er sagt her, at det kan tenkes at man siden får faktiske opplysninger som gjør at man kan fastslå typen av ubåten. Og videre at man mener man ikke kan utelukke at denne ekspedisjonen kan ha hatt sammenheng med at folk eller eventuelt materiell er satt i land i det området det gjelder, men at dette er ting som man ikke kan si med sikkerhet. Men det har vært nevnt her og er av de punktene som man har festet seg ved.

Hvis ingen flere ber om ordet, takker jeg forsvarsministeren og de tilstedeværende fra Forsvaret og fra Utenriksdepartementet for den orientering vi har fått, og erklærer møtet hevet.

Møtet hevet kl. 16.20.